

ДЕМ'ЯНЮКА́ Процес — судова справа. Обвинувачений — громадянин США Іван Миколайович Дем'янюк (03. 04. 1920, с. Дубові Махаринці, нині Козятин. р-ну Вінн. обл. — 17. 03. 2012, комуна Бад-Файльнбах, Німеччина). 1940 мобілізований до рад. армії, у травні 1942, під час боїв побли. м. Керч (нині АР Крим), потрапив у полон. Перебував у таборах Рівного і м. Холм (Польща). 1944 в Австрії вступив до укр. підрозділів, що мали приєднатися до Рос. визв. армії генерала А. Власова, однак до кінця війни так і не брали участі у боях. У таборі для депортованих в амер. зоні окупації закін. курси водіїв, працював у військ. частині. Щоб уникнути депортації до СРСР, де на нього чекало покарання за звинуваченням у зраді батьківщині, змінив біогр. дані й 1948 звернувся до амер. влади за дозволом переїхати до США, який отримав 1951. Мешкав у шт. Індіана, згодом — Огайо. 1958 отримав громадянство США. 1977 Департамент справедливості США оприлюднив список осіб, запідозрених у злочинах проти євреїв під час 2-ї світової війни, серед яких був І. Дем'янюк. 25 серпня 1977 Міністерство юстиції США порушило проти нього справу за звинуваченнями у зміні біогр. даних для отримання дозволу на в'їзд і службі під час війни наглядцем у нім. концтаборі Треблінка. Справа проти українця — зрадника батьківщини і нім. прислужника була потрібна й рад. кер-ву, щоб відвернути увагу від порушень прав людини в СРСР; підтримувати у суспільстві атмосферу страху й нетерпимості до будь-якого інакодумства; зобразити українців зліс. антисемітами та дискредитувати укр. нац.-визв. рух. Останнє було особливо важливим, оскільки українці на той час об'єднувалися з євреями у боротьбі проти рад. тоталітаризму: на Заході створ. укр.-євр. товариство, у Тель-Авіві встановлено пам'ятник митрополитові Андрею Шептицькому — рятівникові євреїв від нім. репресій (невдовзі зруйнований українофобами), у рад. концтаборах українці та євреї солідаризувалися в акціях протесту (відома 100-денна ланцюгова голодівка 1977). У січні 1980 амер. мільярдер А. Гаммер, який підтримував давні дружні відносини з керівництвом СРСР,

привіз із Москви до Ізраїлю сфальсифіков. довідку, видану на ім'я І. Дем'янюка, про закінчення ним курсів підготовки табір. і поліц. охоронців. 25 червня 1981 І. Дем'янюк позбавлений амер. громадянства, 28 лютого 1986 — виданий Ізраїлю, де 29 вересня 1986 йому офіц. пред'явлені звинувачення у злочинах проти людства, євреїв, воєн. злочинах проти переслідуваних. 26 листопада 1986 він постав перед судом. У звинувачувал. акті зазначалось, що допоміжні частини, які склалися переважно з українців, діяли разом з чл. СС і виконували всі акти знищення та переслідування євр. жертв у таборах. Це стало приводом для антиукр. істерії в Ізраїлі й усьому світі, хоча у самому Ізраїлі лунало чимало й тверезих голосів; дискусію навколо процесу постійно вів укр.-євр. часопис «Діялоги» (Єрусалим). За 15 місяців на 92-х засіданнях суду побувало 80 тис. осіб (зокрема школярі). 25 квітня 1987 І. Дем'янюк засудж. до смерт. кари через повішення. Однак виникло багато сумнівів щодо ідентифікації І. Дем'янюка і ката Треблінки, відомого під прізвиськом «Іван Грозний» (ним виявився І. Марченко, вбитий у ході повстання в концтаборі), тому 1993 Верхов. суд Ізраїлю скасував вирок, а 1998 І. Дем'янюка відновлено у громадянстві США. На поч. 90-х рр. справа І. Дем'янюка використовувалась для розпалювання антиукр. пропаганди і тиску на керівництво України у питанні ядер. роззброєння. 2002 амер. влада, не маючи нових матеріалів, знову позбавила його громадянства за звинуваченням у приховуванні служби в ін. таборах. У січні 2006 федерал. суд США ухвалив рішення депортувати І. Дем'янюка в Україну або Польщу. Його апеляція відхилена у грудні 2006, хоча 86-річ. І. Дем'янюк уже нездат. до переїзду.

Рекомендована література

1. Овсієнко В. Кому була потрібна справа Івана Дем'янюка? // Україна. 1992. № 34;
2. Нелуп О. Недолугий фарс? // Нова Січ. 2006. № 48.

В. В. Овсієнко

Бібліографічний опис:

Дем'янюка процес / В. В. Овсієнко // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. — К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2007. — Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-21590>. — Останнє поновлення : 2016.

2001-2025 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України ([докладніше](#)).